
KDO ZABEZPEČÍ PÉČI O NAŠE SENIORY¹⁾

Ladislav Průša²⁾

WHO CARES FOR OUR SENIORS?

Abstract

Population ageing is exerting a direct effect on all EU countries. Population structures are changing significantly, and the demands placed on individual social systems are increasing. In expert discussions, continuous attention is being devoted to issues surrounding long-term pension-system sustainability and, in recent years, attention has also focused on social services and health-care issues. The lessons learned so far have revealed that the social services system is not prepared for the consequences of an ageing population. Many social services providers are already facing a shortage of social workers and in most regions waiting times for placement in residential facilities are increasing, field social services are not being further developed, and the support provided by carers is insufficient. The aim of this paper is to attempt to quantify the expected increase in the need for skilled workers in the social services sector so that these services will continue to be provided at a high-quality level.

Keywords: social services, population ageing, international comparisons, care allowance

Demografie, 2019, 61: 5–18

ÚVOD

Projekce vývoje obyvatelstva ve všech evropských zemích ukazují, že populace stárne. Obecně klesá celkový počet obyvatelstva, významným způsobem se mění struktura obyvatelstva, rostou nároky na jednotlivé sociální systémy. V naší zemi se dlouhodobě v rámci odborných diskusí věnuje pozornost především problematice důchodového pojištění, o důsledcích stárnutí populace na potřebu sociálních služeb se diskuse vedou teprve v posledních letech. V současné době je zřejmé, že systém sociálních služeb není na důsledky stárnutí populace připraven. Závislost poskytovatelů na přiznání dotací ze státního rozpočtu brání potřebnému rozvoji sociálních služeb, nízká úroveň

odměňování má za důsledek, že řada poskytovatelů sociálních služeb se potýká s nedostatkem pracovníků v sociálních službách a zdravotních sester. Tato skutečnost se promítá v prodlužování čekací doby na umístění v pobytových zařízeních, terénní sociální služby se nerozvíjejí, podpora pečujících osob ze strany státu je nedostatečná.

Cílem tohoto příspěvku je pokusit se kvantifikovat očekávaný nárůst potřeby kvalifikovaných pracovníků v sociálních službách tak, aby i nadále byly v naší zemi sociální služby poskytovány na kvalitní úrovni. Této problematice doposud nebyla věnována žádná pozornost, je přitom zřejmé, že nedostatek sociálních pracovníků může být výrazným limitujícím prvkem rozvoje sociálních služeb.

---

1) Příspěvek byl zpracován za přispění dlouhodobé institucionální podpory výzkumných aktivit ze strany Fakulty informatiky a statistiky Vysoké školy ekonomické v Praze.

2) Vysoká škola ekonomická v Praze, kontakt: prul01@vse.cz.

STÁRNUTÍ OBYVATELSTVA A VÝVOJ POČTU PŘÍJEMCŮ PŘÍSPĚVKU NA PĚČI

V r. 2018 byla publikována nová Projekce obyvatelstva České republiky do r. 2100 (ČSÚ, 2018). Tato skutečnost umožnila aktualizovat dopady, které může mít očekávaný vývoj počtu obyvatel mj. i na všechny sociální systémy. Zatímco dopady do systému důchodového pojištění jsou dlouhodobě diskutovány a jejich kvantifikace je otázkou především standardních pojištění matematických propočtů, o dopadech stárnutí populace na oblast sociálních služeb se diskutuje pouze okrajově (Průša, 2015a), žádná komplexní studie, která by kvantifikovala dopad stárnutí populace na potřebu sociálních služeb v naší zemi, doposud nebyla zpracována.

V následujících letech byla zpracována projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči do r. 2030 (Průša, 2018), která signalizovala, že v následujících letech bude nutno věnovat problematice organizace, financování a řízení sociálních služeb v naší zemi zvýšenou pozornost.

Východiskem pro kvantifikaci očekávaných dopadů stárnutí populace na potřebu služeb sociální péče jsou data z informačního systému MPSV o struktuře příjemců příspěvku na péči v závislosti na pohlaví, věku a stupni závislosti za prosinec každého kalendářního roku v období let 2011–2017 s výjimkou r. 2013, kdy vzhledem k problémům souvisejícím se změnou správce všech informačních systémů na MPSV se data za toto období doposud nepodařilo konsolidovat, a proto jsou při všech výpočtech za prosinec 2013 využita data za nejbližší dostupné období – únor 2014.

V prosinci 2017 pobíralo příspěvek na péči³⁾ celkem 354 682 osob, z toho příspěvek na péči v I. stupni závislosti pobíralo 107 285 osob, ve II. stupni závislosti 115 466 osob, ve III. stupni závislosti 83 295 osob a ve IV. stupni závislosti 48 636 osob. V porovnání s prosincem 2007 vzrostl počet příjemců této dávky o více

než 63 tis. osob, přičemž ve struktuře příjemců došlo v tomto období k významným změnám:

- podíl příjemců příspěvku na péči v I. stupni závislosti klesl o více než 13 procentních bodů (ze 43,4 % v r. 2007 na 30,3 v r. 2017),
- podíl příjemců příspěvku na péči ve II. stupni závislosti se v zásadě nezměnil (v r. 2007 činil 33,2 %, v r. 2017 32,6 %),
- podíl příjemců příspěvku na péči ve III. stupni závislosti vzrostl o 8 procentních bodů (z 15,5 % v r. 2007 na 23,5 % v r. 2017),
- podíl příjemců příspěvku na péči ve IV. stupni závislosti vzrostl o 5,9 procentních bodů (ze 7,9 % v r. 2007 na 13,7 % v r. 2017).

Na základě dříve zpracované metodologie výpočtu (Průša, 2018) byly zpracovány dva scénáře vývoje počtu příjemců příspěvku na péči do r. 2035:

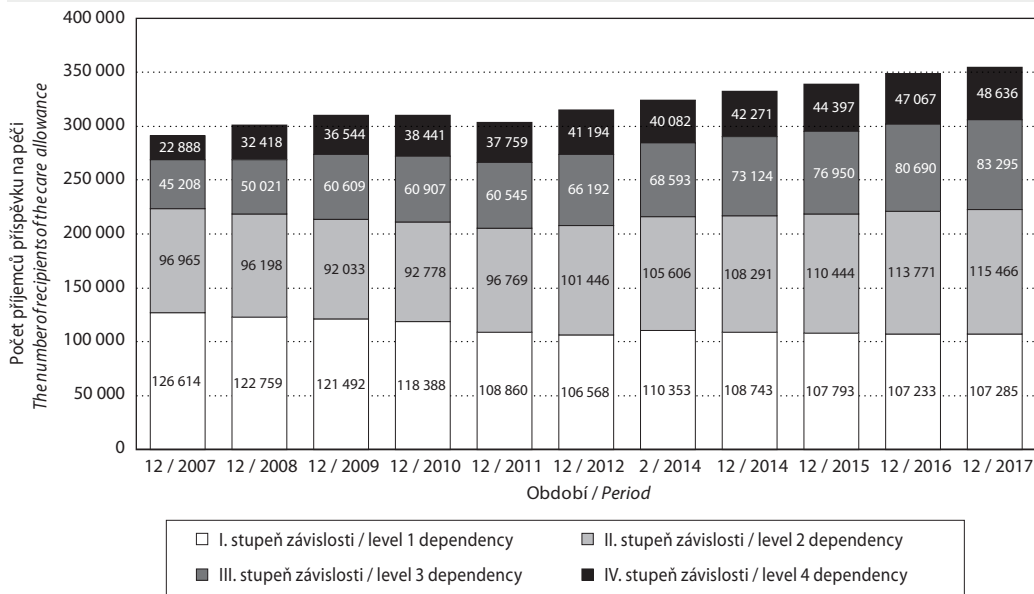
- statický, který vychází z úrovně podílu příjemců příspěvku na péči podle pohlaví, věku a stupně závislosti na celkovém počtu osob daného pohlaví a dané věkové skupiny v r. 2017 a tento podíl nechává zachovaný po celé sledované období až do r. 2035,
- dynamický, který vychází ze změn ve vývoji podílu příjemců příspěvku na péči podle pohlaví, věku a stupně závislosti na celkovém počtu osob daného pohlaví a dané věkové skupiny mezi prosincem 2011 a prosincem 2017, kdy průměrná roční změna tohoto podílu se promítá ve stejné úrovni po celé sledované období až do r. 2035 (tato varianta tedy reaguje na změny, ke kterým došlo ve struktuře příjemců příspěvku na péči po změně podmínek pro jeho přiznávání a po snížení jeho výše v I. stupni závislosti, v porovnání se statickou metodou je proto věrohodnější).

Na základě takto provedených propočtů lze očekávat, že do r. 2035 počet příjemců příspěvku na péči vzroste ze současných cca 355 tis. osob na 537–565 tis. osob.

3) Příspěvek na péči je v současné době podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, poskytován ve čtyřech stupních závislosti osobám, které z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebují pomoc jiné fyzické osoby při péči o sebe a při zajištění vlastní soběstačnosti. Při posuzování stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat celkem 10 základních životních potřeb – mobilita, orientace, komunikace, stravování, oblékání a obouvání, tělesná hygiena, výkon fyziologické potřeby, péče o zdraví, osobní aktivity, péče o domácnost (nehodnotí se u osob do 18 let věku).

Graf 1: Vývoj počtu příjemců příspěvku na péči v letech 2007–2017

The number of recipients of the care allowance in 2007–2017

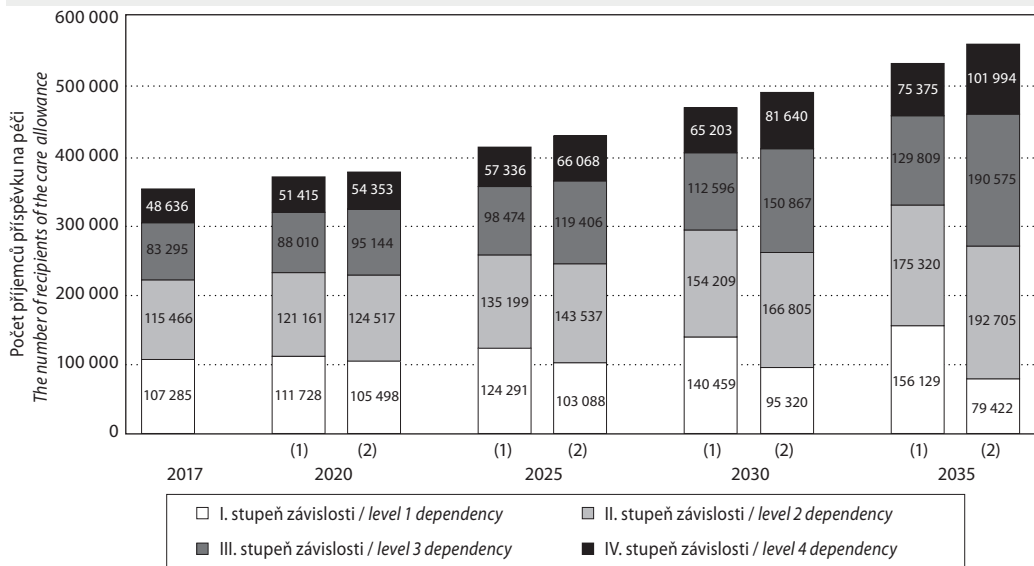

Zdroj: Vlastní výpočty podle interních dat MPSV.

Source: Author's calculations based on internal data of Ministry of the Labour and Social Affairs.

Graf 2: Očekávaný vývoj počtu příjemců příspěvku na péči podle míry závislosti do roku 2035

The expected trend in the number of recipients of the care allowance by dependency levels up to the year 2035

Pozn.: (1) podle situace r. 2017, (2) podle vývoje situace v letech 2011–2017.

Note: (1) According to the situation in 2017, (2) According to the development of the situation in 2011–2017.

Zdroj: Vlastní výpočty podle interních dat MPSV a Průša, 2018.

Source: Author's calculations based on the internal data of the Ministry of Labour and Social Affairs and Průša, 2018.

ZAMĚSTNANOST V OBLASTI SLUŽEB SOCIÁLNÍ PÉČE

Východiskem pro kvantifikaci údajů o personálním zabezpečení sociálních služeb v následujícím období jsou údaje z informačního systému MPSV z žádostí poskytovatelů sociálních služeb o poskytnutí dotací na sociální služby ze státního rozpočtu v r. 2018, která poskytují podrobné informace o personálním zabezpečení všech poskytovatelů sociálních služeb.

Tato data nejsou v rámci oficiální statistiky MPSV sledována.

Z žádostí poskytovatelů sociálních služeb o poskytnutí dotací na sociální služby ze státního rozpočtu v r. 2018 vyplývá, že v r. 2016 pracovalo v sociálních službách více než 80 tis. osob, z toho ve službách sociální péče více než 70 tis. osob.

Z uvedeného očekávaného vývoje počtu příjemců příspěvku na péči v jednotlivých stupních závislosti je zřejmé, že stávající kapacity jednotlivých typů sociál-

Tab. 1: Počet pracovníků a jejich struktura v jednotlivých typech služeb sociální péče v r. 2016

The number of workers and their structure in individual types of social care services in 2016

	Počet pracovníků celkem (přep. počet) Number of workers total (full-time equivalent)	z toho v přímé péči of which in direct care	Podíl prac. v přímé péči na celkovém počtu prac. v % / The proportion of workers in direct care out of the total number of workers, in %	Úvazky pracovníků v přímé péči / Employment modes of direct-care workers			
				pracovní smlouvy employment contracts	DPČ agreements on work	DPP work performance agreements	nákup služeb purchase of services
Denní stacionáře Daily services centres	2 105	1 512	721,84	1 307	9	194	1
Centra denních služeb Daily care centres	597	444	74,38	348	53	91	0
Domovy pro osoby se zdrav. postižením Homes for people with disabilities	10 925	7 836	71,72	7 312	55	454	16
Domovy pro seniory Homes for the elderly	25 275	16 634	65,81	14 668	95	1 859	11
Domovy se zvláštním režimem / Homes with special services	12 410	8 858	71,38	8 046	35	762	15
Chráněné bydlení Protected housing	2 367	2 011	84,99	1 701	29	279	3
Odlehčovací služby Respite services	2 484	1 902	76,56	1 241	40	618	2
Osobní asistence Personal assistance	3 806	3 566	93,70	1 612	169	1 766	19
Pečovatelská služba Care service	8 294	6 873	82,87	5 545	73	1 248	6
Podpora samost. bydlení / Support for independent housing	140	131	93,20	109	0	21	0
Průvodcovské a předčitatelské služby / Guiding and reading services	57	39	68,54	23	1	15	0

dokončení Tab. 1

	Počet pracovníků celkem (přep. počet) Number of workers total (full time equivalent)	z toho v přímé péči of which in direct care	Podíl prac. v přímé péči na celkovém počtu prac. v % / The proportion of workers in direct care on the total number of workers, in %	Úvazky pracovníků v přímé péči / Employment modes of direct-care workers			
				pracovní smlouvy employment contracts	DPČ agreements on work	DPP work performance agreements	nákup služeb purchase of services
Tísňová péče Emergency care	80	71	87,93	43	10	17	0
Týdenní stacionáře Weekly care centres	748	524	70,05	447	6	71	0
Počet prac. celkem Number of workers total	70 052	51 033	72,85	43 005	531	7 422	74

Zdroj: Vlastní výpočty podle interních dat MPSV.

Source: Author's calculations based on internal data.

ních služeb nebudou v následujících letech dostatečné. Je zřejmé, že rozvoj všech forem terénních, ambulantních i pobytových zařízení by se měl stát nedílnou součástí všech rozvojových plánů na obecní i krajské úrovni. Nezbytným předpokladem umožňujícím včas reagovat na změněnou demografickou situaci je zvýšení důrazu na analýzu změn v demografické situaci obyvatelstva v jednotlivých regionech.

Orientačně lze přitom uvést, že:

- počet příjemců příspěvku na péči v I. stupni závislosti signalizuje, kolik osob bude pravděpodobně vyžadovat pomoc při zvládnání některého z úkonů pečovatelské služby ve vlastní domácnosti a to jak prostřednictvím registrovaných poskytovatelů sociálních služeb, tak i prostřednictvím rodinných příslušníků nebo blízkých osob nebo kombinované péče,
- počet příjemců příspěvku na péči ve II. stupni závislosti signalizuje, kolik osob bude pravděpodobně vyžadovat intenzivnější pomoc při zvládnání více úkonů pečovatelské služby ve vlastní domácnosti, v chráněném bydlení, popř. v centru denních služeb nebo v denním stacionáři, popř. prostřednictvím rodinných příslušníků nebo blízkých osob nebo kombinované péče,
- počet příjemců příspěvku na péči ve III. stupni závislosti signalizuje, kolik osob bude vyžadovat intenzivní, zpravidla celodenní komplexní péči v domovech pro seniory, v domovech se

zvláštním režimem, v domovech pro osoby se zdravotním postižením nebo v týdenních stacionářích, v krajních případech i v chráněném bydlení nebo ve vlastních domácnostech, přičemž řada osob bude v těchto případech vyžadovat služby osobní asistence a k dispozici by měl být dostatečný rozsah odlehčovacích služeb,

- počet příjemců příspěvku na péči ve IV. stupni závislosti signalizuje, kolik osob bude vyžadovat intenzivní komplexní celodenní péči v pobytových zařízeních sociálních služeb (domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem), ve zdravotnických zařízeních (léčebny pro dlouhodobě nemocné, popř. na tzv. sociálních lůžkách ve zdravotnických zařízeních lůžkové péče), pouze v minimálním rozsahu lze očekávat, že těmto osobám by byla poskytována péče v jiných typech zařízení, popř. v jejich domácnostech, v těchto případech však bude většina osob vyžadovat služby osobní asistence, domácí zdravotní péče, k dispozici bude potřeba rovněž dostatečný rozsah odlehčovacích služeb.

Konkrétní rozsah poskytování jednotlivých sociálních služeb je velmi obtížné blíže specifikovat, protože je odrazem působení celé řady faktorů determinujících jejich vývoj v jednotlivých regionech. V tomto smyslu je proto nezbytné v rámci přípravy střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb v jednotlivých městech

Stávající díkce uvedena ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., podle níž má poskytovatel služby písemně stanovenou strukturu a počet pracovišť, pracovišť profilů, kvalifikační požadavky a osobnostní předpoklady zaměstnanců a organizační struktura a počty zaměstnanců jsou přiměřené druhu poskytované sociální služby, její kapacitě a počtu a potřebám osob, kterým je poskytována, se jeví příliš obecná a např. v rámci inspekce sociálních služeb může být předmětem řady sportů. Zkušenosť získané veřejnou ochrannou právní z poskytování služeb v léčebnách pro dlouhodobě nemocné ukazuje, že nedostatek pracovníků může významným způsobem snižovat kvalitu poskytování služeb a ohrožovat naplňování základních lidských práv klienta.

Z porovnání počtu pracovníků ve vybraných typech zařízení sociální péče s kapacitou těchto zařízení, které bylo provedeno z analýzy žádosti poskytovatelů sociálních služeb o poskytnutí dotací ze státního rozpočtu, vyplývá, že výše uvedené relace v SR byly v r. 2016 v ČR naplněny, a proto mohou představovat východisko pro alespoň rámcovou kvantifikaci odhadu potřeby počtu kvalifikovaných sociálních pracovníků.

a krajích velmi podrobně analyzovat všechny detekční ovlivňující chování klientů a potenciálních klientů o jednotlivých typech a formách sociálních služeb (Průša, 2015a).

Jistým vodítkem pro kvantifikaci očekávaného vývoje počtu pracovníků ve službách sociální péče mohou být zákonnem definované počty uživatelů sociálních služeb připadajících na jednoho pracovníka v pobytových zařízeních tak, jak jsou definovány ve slovenském zákoně č. 448/2008 Z. z., o sociálních službách, v platném znění. Podle tohoto zákona např. v zařízení pro seniory s celoročním pobytom, kde je více než 50 % klientů ve IV.–VI. stupni závislosti, musí na jednoho zaměstnance připadat maximálně 2 klienti, v případě, že se jedná o zařízení s týdenním pobytom, musí na jednoho zaměstnance připadat maximálně 2,3 klienti, a pokud se jedná o ambulantní sociální službu, potom na jednoho zaměstnance musí připadat maximálně 3 klienti. Současně přitom ve všech typech těchto zařízení musí být z celkového počtu zaměstnanců minimálně 52 % zaměstnanců odborných.

V ČR žádné podobné relace nejsou stanoveny a nejsou diskutovány ani v rámci odborné veřejnosti.

Tab. 2: Počet lůžek v pobytových zařízeních sociálních služeb na 1 pracovníka v r. 2016

Number of beds in residential social care facilities per 1 employee in 2016

Skutečnost v ČR Reality in the Czech Republic (počet lůžek na 1 zaměstnanec number of beds per 1 employe)	„Normativ“ na Slovensku Regulations in Slovakia (počet lůžek na 1 zaměstnanec number of beds per 1 employe)	Počet lůžek v pobytových zařízeních sociálních služeb Number of beds in residential social care facilities	Počet prac. celkem (tep. počet) Number of workers total (recalculated number)
2,38	3,0	5 012	2 105
1,04	2,3	11 381	10 925
1,41	2,0	35 596	25 275
1,24	2,3	15 387	12 410
2,32	2,5	5 493	2 367
1,10	2,3	822	748

Zdroj: Vlastní výpočty podle interních dat MPSV.

Source: Author's calculations based on internal data of the Ministry of Labour and Social Affairs.

ODHAD VÝVOJE POČTU PRACOVNÍKŮ V OBLASTI SLUŽEB SOCIÁLNÍ PÉČE

Při odhadu očekávané potřeby počtu sociálních pracovníků v následujících letech je potřeba vycházet z vývoje očekávané struktury jednotlivých forem sociálních služeb a z problémů, které lze již v současné době v této oblasti identifikovat. V tomto smyslu je proto mít na zřeteli především tyto skutečnosti:

- Souhrnné hodnocení dostupnosti služeb sociální péče, které bylo realizováno v r. 2015 (Průša – Bareš – Holub – Šlapák, 2015), potvrdilo, že z kvantitativních hledisek nedošlo od r. 1995 k výrazným změnám z hlediska rozsahu péče. Pokles kapacity v domovech pro seniory v porovnání s předchozími roky lze přisuzovat transformaci části kapacit těchto zařízení na domovy se zvláštním režimem.
- Významným limitujícím prvkem, který nepochopuje rozvoj sociálních služeb v jednotlivých obcích, je stávající dílce § 35, odst. 2 věty druhé zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), v platném znění, podle níž „obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů.“

- V rámci doposud realizovaných střednědobých plánů rozvoje sociálních služeb nedošlo k odstranění neopodstatněných rozdílů ve vybavenosti jednotlivých regionů těmito službami. Hlavní příčinou je skutečnost, že jednotliví poskytovatelé díky závislosti na poskytnutých dotacích z veřejných zdrojů, na jejichž přiznání nemají právní nárok, v zásadě nerozšiřují nabídku svých služeb.
- Jedním z cílů Národní strategie rozvoje sociálních služeb na léta 2016–2025 (MPSV, 2015) je vytvořit a realizovat plán přechodu od ústavní péče k podpoře v komunitě s pomocí terénních, ambulantních a pobytových sociálních služeb komunitního typu, žádné kvantifikace však tato národní strategie neobsahuje.

Klíčovou otázkou zůstává očekávaný vývoj počtu obyvatelstva a zejména významný nárůst počtu osob v poproduktivním věku (Průša, 2015a).

Je zřejmé, že tento nárůst počtu osob v poproduktivním věku se musí projevit i v nárůstu celkové kapacity jednotlivých forem sociálních služeb pro seniory, vč. kapacity pobytových zařízení a to přesto, že stávající koncepční materiály MPSV vycházejí stále z teze, že kapacity těchto služeb se nebudou zvyšovat a potřebnou péči o seniory zajistí členové rodiny. V r. 2016

- bylo v domovech pro seniory k dispozici celkem 35 596 míst, vybavenost místy v těchto

Tab. 3: Vývoj počtu obyvatel a vybraných seniorských kategorií do r. 2050 (střední varianta)

Size of the population and selected age groups of seniors over time to the year 2050 (middle variant)

Rok / Year	Počet obyvatel celkem Population total	Počet obyvatel starších 65 let Population aged 65+	Počet obyvatel starších 80 let Population aged 80+	Podíl osob 65+ na celkovém počtu obyvatel / The share of people aged 65+ in the total population	Podíl osob 80+ na celkovém počtu obyvatel / The share of people aged 80+ in the total population
2020	10 674 467	2 134 342	442 052	19,99	4,14
2025	10 761 502	2 293 022	542 373	21,31	5,04
2030	10 783 895	2 403 273	706 959	22,29	6,56
2035	10 763 927	2 498 565	835 304	23,21	7,76
2040	10 742 630	2 698 767	878 592	25,12	8,18
2045	10 736 052	2 958 200	900 687	27,55	8,39
2050	10 736 254	3 075 587	945 979	28,65	8,81

Zdroj: ČSÚ, 2018.

Source: Czech Statistical Office, 2018.

zařízeních činila 83,28 míst na 1 000 osob starších 80 let,

- bylo v domovech se zvláštním režimem celkem 15 387 míst, vybavenost místy v těchto zařízeních činila 36,00 míst na 1 000 osob starších 80 let,
- byla pečovatelská služba poskytována 63 701 osobám, vybavenost pečovatelskou službou činila 31,22 uživatelů na 1 000 osob starších 65 let.

Při porovnání těchto hodnot s hodnotami vybavenosti těmito službami v zahraničí je zřejmé, že v naší zemi jsou tyto sociální služby poskytovány podstatně užšímu okruhu osob, než je to mu ve vybraných evropských zemích (*Bednárik – Bodnárová, 2005*). Poslední údaje o dostupnosti lůžek v sociálních a zdravotnických zařízeních řadí ČR mezi země s nejnižšími

hodnotami dostupnosti, za námi jsou již pouze země z východní a jižní Evropy a Polsko a Itálie, což jsou státy s vysokým podílem věřícího obyvatelstva a vysokou mírou rodinné solidarity (*WHO, 2018*).

Modelové přístupy ke kvantifikaci odhadu vývoje počtu pracovníků

Pro charakteristiku odhadovaného vývoje struktury jednotlivých forem služeb sociální péče v následujícím období lze využít již dříve koncipované tři modelové scénáře, které jsou založeny na:

- zachování současné kapacity jednotlivých typů služeb sociální péče po celé sledované období (model 1),
- zachování současné úrovně vybavenosti jednotlivými typy služeb sociální péče po celé sledované období (model 2),

Tab. 4: Dostupnost lůžek v sociálních a zdravotnických zařízeních na 1 000 osob starších 65 let

Availability of beds in social and health-care facilities per 1 000 persons aged 65+

	Počet lůžek na 1 000 osob starších 65 let / The number of beds per 1 000 persons aged 65+		Počet lůžek na 1 000 osob starších 65 let / The number of beds per 1 000 persons aged 65+
Belgie / Belgium	70,01	Maďarsko / Hungary	47,33
Švédsko / Sweden	69,39	Dánsko / Denmark	45,88
Švýcarsko / Switzerland	67,21	Estonsko / Estonia	43,73
Island / Iceland	63,38	Španělsko / Spain	43,13
Nizozemsko / Netherlands	63,22	Rakousko / Austria	43,04
Finsko / Finland	60,22	Česká republika / Czech Republic	40,81
Malta / Malta	59,06	Litva / Lithuania	35,10
Francie / France	56,51	Lotyšsko / Latvia	20,05
Lucembursko / Luxembourg	55,83	Polsko / Poland	17,98
Slovensko / Slovakia	55,00	Itálie / Italy	17,76
Německo / Germany	54,09	Chorvatsko / Croatia	11,47
Slovinsko / Slovenia	53,57	Rumunsko / Romania	7,88
Norsko / Norway	52,96	Bulharsko / Bulgaria	2,24
Irsko / Ireland	49,66	Řecko / Greece	1,13
Velká Británie / Great Britain	49,30		

Zdroj: Beds in nursing and residential care facilities, per 100 000 [online], [cit. 2018-08-14]. Dostupné z: https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hlthres_s_23-beds-in-nursing-and-residential-care-facilities-per-100-000/

Source: Beds in nursing and residential care facilities, per 100 000 [online], [cit. 2018-08-14]. Dostupné z: https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hlthres_s_23-beds-in-nursing-and-residential-care-facilities-per-100-000/

- promítnutí změny struktury klientů jednotlivých typů sociálních služeb v následujícím období (model 3) (Šídllová Kunstová – Šídlo, 2016).

Tyto přístupy lze doplnit o model 4, který vychází z promítnutí očekávaných trendů podle Národní strategie rozvoje sociálních služeb (MPSV, 2016) a z tzv. objektivizace struktury klientů jednotlivých typů sociálních služeb podle vývoje jejich míry závislosti (Průša, 2015 b).

Model 1

Při zachování současné kapacity jednotlivých typů služeb sociální péče po celé sledované období do r. 2035 podle modelu 1 by např.:

- vybavenost místy v domovech pro seniory klesla ze současných 83,28 míst na 1 000 osob starších 80 let na 42,61 míst na 1 000 osob starších 80 let,
- vybavenost místy v domovech se zvláštním režimem klesla ze současných 36,00 míst na 1 000 osob starších 80 let na 18,42 míst na 1 000 osob starších 80 let,
- vybavenost pečovatelskou službou klesla ze současných 31,22 uživatelů na 1 000 osob starších 65 let na 25,50 uživatelů na 1 000 osob starších 65 let.

Je zřejmé, že aplikace tohoto modelu v praxi je z hlediska očekávaných demografických trendů naprosto nereálná, a proto v rámci dalších kvantifikací nebude tento model používán.

Model 2

Pro zachování současné úrovně vybavenosti jednotlivými typy služeb sociální péče po celé sledované období do r. 2035 podle modelu 2 by např.:

- počet míst v domovech důchodců se do r. 2035 musel zvýšit z 35 596 míst v r. 2016 na 69 564 míst, přičemž největší nárůsty kapacity v těchto zařízeních by bylo nutno realizovat do r. 2030,
- počet míst v domovech se zvláštním režimem se do r. 2035 musel zvýšit z 15 387 míst v r. 2016 na 30 071 míst, přičemž největší nárůsty kapacity i v těchto zařízeních bylo nutno realizovat do r. 2030,
- počet osob, kterým je poskytována pečovatelská služba se musel zvýšit z 63 701 osob v r. 2016 na 78 005 osob, přičemž největší nárůsty počtu osob lze očekávat již do r. 2025.

Pro ilustraci – pro zajištění potřebného nárůstu kapacity v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem do r. 2035 by bylo potřeba vybudovat v každém správním obvodu obce s rozšířenou působností v tomto období v průměru 237 míst.

Obdobné trendy lze očekávat i z hlediska vývoje kapacit ostatních typů služeb sociální péče, což se promítne ve zvýšených nárocích na jejich personální zabezpečení. Při zachování stávajících relací počtu míst/osob na jednoho pracovníka lze očekávat, že stávající počet pracovníků ve službách sociální péče bude muset do r. 2035 vzrůst o více než 40 tis. osob na zhruba 110 tis. pracovníků.

Model 3

Promítnutí změny struktury klientů jednotlivých typů sociálních služeb v následujícím období podle modelu 3 by vyžadovalo mít k dispozici údaje o věkové struktuře klientů jednotlivých typů služeb. Vzhledem k tomu, že průměrný věk klientů v domovech pro seniory a v domovech se zvláštním režimem je v sou-

Tab. 5: Potřebný vývoj kapacit vybraných služeb sociální péče do r. 2035 při zachování míry vybavenosti na úrovni r. 2016 / The necessary increase in the capacity of selected social care services by 2035 while maintaining the level of facilities at the 2016 level

	2016	2020	2025	2030	2035
Domov pro seniory <i>Homes for the elderly</i>	35 596	36 814	45 169	58 876	69 564
Domov se zvláštním režimem <i>Homes with special services</i>	15 387	15 914	19 525	25 451	30 071
Pečovatelská služba <i>Care service</i>	63 701	66 634	71 588	75 030	78 005

Zdroj: Vlastní výpočty podle interních dat MPSV a ČSÚ 2018.

Source: Author's calculations based on internal data of the Ministry of Labour and Social Affairs, and Czech Statistical Office 2018.

Tab. 6: Očekávaný vývoj počtu pracovníků v jednotlivých typech služeb sociální péče do r. 2035 při zachování míry vybavenosti na úrovni r. 2016 / Expected number of employees in individual types of social care services to the year 2035, while maintaining the level of facilities at the 2016 level

	2016	2025	2030	2035
Domov pro seniory / Homes for the elderly	25 275	32 072	41 805	49 394
Domov se zvláštním režimem Homes with special services	12 410	15 748	20 526	24 253
Pečovatelská služba / Care service	8 294	9 321	9 769	10 156
Denní stacionáře / Daily services centres	2 105	2 365	2 479	2 577
Domovy pro osoby se zdrav. postižením Homes for people with disabilities	10 925	10 925	10 925	10 925
Chráněné bydlení / Protected housing	2 367	2 367	2 367	2 367
Týdenní stacionáře / Weekly services centres	748	841	881	916
Odlehčovací služby / Respite services	2 484	2 792	2 926	3 042
Osobní asistence / Personal assistance	3 806	4 277	4 483	4 661
Podpora samost. bydlení / Support for independent housing	140	157	165	172
Průvodcovské a předčitatelské služby Guiding and reading services	57	64	67	70
Soc. služby poskytované ve zdrav. zařízeních Social services provided in health-care facilities	764	858	900	935
Tísňová péče / Emergency care	80	90	94	98
Centra denních služeb / Daily care services	597	671	704	732
Celkem / Total	70 052	82 549	98 091	110 298
Nárůst / Increase		12 497	28 039	40 245

Zdroj: Vlastní výpočty podle interních dat MPSV.

Source: Author's calculations based on internal data of the Ministry of Labour and Social Affairs.

časné době cca 84 let, výsledky by se zřejmě výrazně nelišily od údajů podle modelu 2.

Model 4

Pro kvantifikaci dopadů podle modelu 4 je nutno vycházet z očekávaného nárůstu počtu příjemců příspěvku na péči (viz Graf 2), který se promítne do struktury klientů jednotlivých typů zejména pobytových služeb sociální péče tím, že se v obecné rovině bude snižovat podíl klientů bez příspěvku na péči, resp. s příspěvkem na péči v nižších stupních závislosti. Podle Národní strategie rozvoje sociálních služeb lze přitom očekávat, že:

- se budou rozvíjet především terénní formy sociálních služeb (pečovatelská služba, osobní asistence),

- bude docházet k rozvoji ambulantních forem sociálních služeb (centra denních služeb, denní a týdenní stacionáře),
- v návaznosti na pokračující transformaci pobytových služeb pro zdravotně handicapované občany se budou zvyšovat kapacity v rámci chráněného bydlení a podpoře samostatného bydlení,
- v návaznosti na očekávané trendy z hlediska očekávaného výskytu osob s demencí se budou zvyšovat kapacity v domovech se zvláštním režimem,
- se nebude zvyšovat vybavenost místy v domovech pro seniory.

Pro kvantifikaci očekávaného nárůstu počtu pracovníků v rámci tohoto modelu lze vycházet k výsledkům

Tab. 7: Koefficienty zohledňují očekávané trendy vývoje jednotlivých typů sociálních služeb (rok 2016 = 1,00)

Coefficients that take into account expected trends in the development of particular types of social services (year 2016 = 1.00)

	2025	2030	2035
Domov pro seniory / Homes for the elderly	1,00	1,00	1,00
Domov se zvláštním režimem / Homes with special services	1,10	1,20	1,30
Pečovatelská služba / Care service	1,20	1,40	1,60
Denní stacionáře / Daily services centres	1,05	1,10	1,15
Domovy pro osoby se zdrav. postižením / Homes for people with disabilities	0,95	0,90	0,85
Chráněné bydlení / Protected housing	1,05	1,10	1,15
Týdenní stacionáře / Weekly services centres	1,05	1,10	1,15
Odlehčovací služby / Respite services	1,20	1,40	1,60
Osobní asistence / Personal assistance	1,20	1,40	1,60
Podpora samost. bydlení / Support for independent housing	1,10	1,20	1,30
Průvodcovské a předčitatelské služby / Guiding and reading services	1,00	1,00	1,00
Soc. služby poskytované ve zdrav. zařízeních / Social services provided in healthcare facilities	1,00	1,00	1,00
Tísňová péče / Emergency care	1,25	1,50	1,75
Centra denních služeb / Daily care centres	1,05	1,10	1,15

Zdroj: Vlastní výpočty.

Source: Author's calculations.

modelu 2 jako minimální varianty a očekávaný vývoj počtu pracovníků jednotlivých typů služeb modelovat na základě koefficientů zohledňujících výše uvedené očekávané trendy jejich vývoje.

Prómítnutím těchto koefficientů do očekávaného vývoje počtu pracovníků v jednotlivých typech služeb sociální péče do r. 2035 podle modelu 2 (viz Tab. 6) lze kvantifikovat očekávaný vývoj počtu pracovníků jednotlivých typů těchto služeb na základě očekávaného vývoje jejich kapacit.

Již z prvního pohledu na tato čísla je zřejmé, že před celou naší společností stojí ohromná výzva – zabezpečit kvalifikovaný personál pro očekávaný nárůst kapacity sociálních služeb. Vedle realizace základních systémových změn (Průša, 2015 b) je potřeba urychleně iniciovat vznik nových a výrazné rozšíření stávajících studijních oborů na středních a vysokých školách orientovaných na výuku sociální práce a ošetrovatelství tak, aby i nadále sociální služby byly poskytovány na úrovni odpovídající současné době.

ZÁVĚR

Počet příjemců příspěvku na péči dlouhodobě roste, v prosinci 2017 pobíralo tuto sociální dávku celkem 354 682 osob, v porovnání s prosincem 2007 vzrostl počet příjemců této dávky o více než 63 tis. osob, přičemž výrazně se zvýšil počet příjemců ve III. a IV. stupni závislosti. Na základě dříve použité metodologie byly zpracovány dva scénáře vývoje počtu příjemců příspěvku na péči do r. 2035, podle provedených propočtů lze očekávat, že do r. 2035 počet příjemců příspěvku na péči vzroste na cca 537–565 tis. osob. Již dnes je proto zřejmé, že stávající kapacity jednotlivých typů sociálních služeb nebudou v následujících letech dostatečné.

V r. 2016 pracovalo v sociálních službách více než 80 tis. osob, z toho ve službách sociální péče více než 70 tis. osob, z nichž cca 51 tis. bylo v přímé péči. Určitým vodítkem pro kvantifikaci očekávaného vývoje počtu pracovníků v službách sociální péče mohou být

Tab. 8: Očekávaný vývoj počtu pracovníků v jednotlivých typech služeb sociální péče do r. 2035 při promítnutí pravděpodobných trendů jejich vývoje / Expected number of employees in individual types of social care services to the year 2035, reflecting the likely trends of development

	2025	2030	2035
Domov pro seniory / Homes for the elderly	32 072	41 805	49 394
Domov se zvláštním režimem / Homes with special services	17 322	24 632	31 529
Pečovatelská služba / Care service	11 185	13 676	16 250
Denní stacionáře / Daily services centres	2 483	2 727	2 964
Domovy pro osoby se zdrav. postižením / Homes for people with disabilities	10 379	9 833	9 286
Chráněné bydlení / Protected housing	2 485	2 603	2 721
Týdenní stacionáře / Weekly services centres	883	969	1 054
Odlehčovací služby / Respite services	3 350	4 096	4 867
Osobní asistence / Personal assistance	5 133	6 276	7 457
Podpora samost. bydlení / Support for independent housing	173	198	223
Průvodcovské a předčitatelské služby / Guiding and reading services	64	67	70
Soc. služby poskytované ve zdrav. zařízeních / Social services provided in healthcare facilities	858	900	935
Tísňová péče / Emergency care	113	142	172
Centra denních služeb / Daily care centres	705	774	841
Celkem / Total	87 206	108 698	127 764
Nárůst / Increase	17 134	38 626	57 692
z toho: vliv očekávaných trendů vývoje jednotlivých typů sociálních služeb / of which: the impact of expected trends in the development of particular types of social services	4 657	10 607	17 466

zákonem definované počty uživatelů sociálních služeb připadajících na jednoho pracovníka tak, jak jsou definovány ve slovenském zákoně č. 448/2008 Z. z., o sociálních službách, v platném znění. V ČR žádné podobné relace nejsou stanoveny a nejsou diskutovány ani v rámci odborné veřejnosti. Stávající díkce uvedená ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., se jeví příliš obecná a např. v rámci inspekce sociálních služeb může být předmětem řady sporů. Zkušenosti získané z poskytování péče na lůžkách v léčebnách pro dlouhodobě nemocné přitom ukazují, že nedostatek pracovníků významným způsobem snižuje kvalitu poskytovaných služeb a ohrožuje dodržování základních lidských práv klienta.

Z provedeného porovnání počtu pracovníků ve vybraných typech zařízení sociální péče s kapacitou

těchto zařízení, vyplývá, že výše uvedené relace byly v r. 2016 v ČR naplněny, a proto mohou představovat východisko pro alespoň rámcovou kvantifikaci odhadu potřeby počtu kvalifikovaných sociálních pracovníků. Je zřejmé, že nárůst počtu osob v poproduktivním věku se musí projevit i v nárůstu celkové kapacity jednotlivých forem sociálních služeb pro seniory, vč. kapacity pobytových zařízení a to přesto, že stávající koncepční materiály MPSV vycházejí stále z teze, že kapacity těchto služeb se nebudou zvyšovat a potřebnou péči o seniory zajistí členové rodiny.

Pro charakteristiku odhadového vývoje struktury jednotlivých forem služeb sociální péče v následujícím období bylo využito několik modelových scénářů, které např. ukázaly, že pro zajištění potřebného nárůstu kapacity v domovech pro seniory a v domovech se

zvláštním režimem do r. 2035 by bylo potřeba vybudovat v každém správním obvodu obce s rozšířenou působností v tomto období v průměru 237 míst tak, aby stávající úroveň vybavenosti byla v následujících letech alespoň zachována. Přitom lze ale očekávat, že očekávané změny ve struktuře klientů jednotlivých typů sociálních služeb z hlediska míry závislosti budou vyžadovat podstatně vyšší nárůst kapacity všech typů sociálních služeb.

Provedené propočty potřeby počtu pracovníků ukazují, že pro zachování stávající úrovně vybavenosti jednotlivých typů služeb sociální péče do r. 2035 by bylo

nutno zvýšit počet pracovníků v těchto službách o cca 50 tis. osob. Pokud by byl do očekávaného vývoje počtu pracovníků promítnut očekávaný vývoj jednotlivých typů služeb sociální péče, potom by se celkový počet pracovníků v těchto službách mohl zvýšit o dalších 19 tis. osob, tzn., že by se počet pracovníků ve službách sociální péče v podstatě zdvojnásobil. Je proto zřejmé, že je potřeba urychleně iniciovat vznik nových a výrazně rozšíření stávajících studijních oborů na středních a vysokých školách orientovaných na výuku sociální práce a ošetřovatelství tak, aby i nadále sociální služby byly poskytovány na úrovni odpovídající současné době.

Literatura

- Bednárik, R. – Bodnárová, B. 2005. Starnutie populácie – výzva na zmeny v službách pre starších ľudí. in: *Rodina a práca*, č. 4/2005, Bratislava: Stredisko pre štúdium práce a rodiny. Bez ISBN.
- ČSÚ, 2018. *Projekce obyvatelstva České republiky 2018–2100*. [online], dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/projekce-obyvatelstva-ceske-republiky-2018-2100>
- MPSV, 2016. *Národní strategie rozvoje sociálních služeb na období 2016–2025*. Praha: MPSV. ISBN 978-80-7421-126-3
- Průša, L. 2015a. Důsledky stárnutí populace na potřebu služeb sociální péče do roku 2030. *Demografie*, č. 3, s. 231–244. ISSN 0011-8265.
- Průša, L. 2015 b. Financování služeb sociální péče v ČR - teorie a praxe. *FÓRUM sociální politiky*. č. 3, s. 2–9. ISSN 1802-5854.
- Průša, L. – Bareš, P. – Holub, M. – Šlapák, M. 2015. *Vybrané aspekty péče o seniory z hlediska sociálního začleňování*. Praha: VÚPSV. ISBN 978-80-7416-234-3.
- Průša, L. 2018. Nová projekce vývoje počtu příjemců příspěvku na péči v ČR do roku 2030. *Demografie*, č. 1, s. 49–60. ISSN 0011-8265.
- Šidlová Kunstová, N. – Šidlo, L. 2016. Perspektivy vývoje kapacit v domovech pro seniory v Jihočeském kraji. *Kontakt*, č. 2, s. 113–122. ISSN 1212-4117.
- WHO, 2018. Beds in nursing and residential care facilities, per 100 000. [online], [cit. 2018-08-14]. Dostupné z: https://gateway.euro.who.int/en/indicators/hlthres_23-beds-in-nursing-and-residential-care-facilities-per-100-000/
- *Léčebny pro dlouhodobě nemocné – zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv*. [online], [cit. 2018-07-10]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/LDN_souhrnna_zprava_2017_web.pdf
- Zákon č. 448 Z. z., o sociálních službách a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikání (živnostenský zákon) v znění neskorších předpisů. [online], [cit. 2018-09-17]. Dostupné z: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/448/>

Interní data MPSV. / *Internal data of Ministry of Labour and Social Affairs*.

LADISLAV PRŮŠA

je absolventem Národohospodářské fakulty VŠE v Praze, od roku 2011 pracuje na katedře demografie VŠE v Praze, věnuje se sociálně ekonomickému souvislostem demografického vývoje. K jeho nejvýznamnějším publikacím patří *Ekonomie sociálních služeb* (Praha:

ASPI, 2007. ISBN 978-80-7357-255-6), *Optimalizace sociálních služeb* (Praha: VÚPSV, 2012. ISBN 978-80-7416-099-8) a *Alchymie nepojistných sociálních dávek* (Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-528-3).

SUMMARY

The number of recipients of the care allowance has been growing for a long time. In December 2017, a total of 354,682 persons were receiving this benefit, which was an increase of more than 63,000 persons compared to December 2007, with significant increases especially in the number of recipients with level 3 and 4 dependency. Based on previously used methodology, two scenarios of the development of the number of care allowance recipients to 2035 were calculated. According to the calculations, it can be expected that by 2035 the number of beneficiaries of the care allowance will increase to approximately 537,000 – 565,000 persons. It is already clear today that the current capacity of individual types of social services will be insufficient in the coming years.

In 2016 more than 80,000 persons were employed in social services, of which more than 70,000 were employed in social care services, and of them about 51,000 were employed in direct care. The number of users of social services per client as defined in the Slovak Act on Social Services (Act No. 448/2008 Coll., as amended), could serve as a guideline for quantifying the expected trend in the number of employees in social care services. No similar employee–client ratio has been established in the Czech Republic and there is no discussion about it in the professional community] The wording in Decree No. 505/2006 Coll. appears to be too general and in the context of an inspection of social services may be subject to a number of disputes. Experience from the provision of care in treatment facilities for long-term patients shows that a shortage of workers significantly reduces the quality of the services provided and threatens the fundamental human rights of the client.

Comparing the number of employees in selected types of social care facilities with the capacity of these facilities shows that in 2016 relationship was fulfilled in the Czech Republic and can therefore be used as the basis for at least a framework to calculating the number of qualified social workers that will be needed in the future. It is obvious that the increase in the total

capacity of individual forms of social services for the elderly must also take into account the increase in the number of people of post-productive age, but the current conceptual materials of the Ministry of Labour and Social Affairs are still based on the premise that the capacity of these services will not be increased and family members will provide seniors with the care they require.

A number of model scenarios were used to characterise the estimated development of the structure of individual forms of social care services in the coming years. These scenarios showed, for example, that in order to accommodate the increase in capacity required in retirement homes and homes with special services to the year 2035 it would be necessary within that period to build in each administrative district of municipalities (with extended powers) an average of 289 new places, in order to at least maintain the current level of amenities in the coming years. However, it can be expected that changes in the structure of clients of different types of social services determined by dependency level will require a much bigger capacity increase in all types of social services.

The estimates of the required number of workers in the future show that, in order to maintain the existing level of availability of individual types of social care services by 2035, it would be necessary to increase the number of employees in these services by about 50,000 persons. If consideration is given to the number of employees that would be required to staff the expected development of individual types of social care services, then the total number of employees in these services could increase by another 19,000 people, i.e. the number of workers in social welfare services would double. It is therefore clear that there is a need to urgently develop new and significantly extend existing study programmes at secondary and post-secondary educational institutions to focus on teaching social work and nursing so that social services continue to be provided at the same level offered at present.